

ארבע וסודות

בתבה

היכרות ראשונית עם ארבעת היסודות

שיחת חברים

מגרע מהעובדה שיסוד הרוח הוא היסוד הכי מרכזי באדם. כי חוץ מהתנועה של יסוד הרוח בעצמה, היא גם מניעה ועומדת מאחורי כל התנועות האחרות של היסודות האחרים.

יעקב: יש נפקא מינא למעשה מזה שהתנועות של שאר היסודות באמת מגיעות מיסוד הרוח?

צבי: בהחלט. אביא לך דוגמה יומיומית שתוכל להבין אותה וללמוד איך להתמודד מולה בדיוק בגלל היסוד הזה. כולם מכירים את התופעה הרווחת שאנשים אוכלים אפילו כשהם לא רעבים. בפשטות, היינו חושבים שזה נובע ממידת התאוה ש - כמו שעוד מעט נלמד - מגיעה מיסוד המים ויוצרת רצון להנאה גשמית. אבל לעתים קרובות, זו לא הנקודה האמיתית. באמת, האדם סתם היה משועמם, והחליט לאכול רק בגלל שהרגיש צורך לפעול פעולה. הנה לנו תאוה שהתחילה כצורך פשוט לתנועה מיסוד הרוח, שאז כוונה לכיוון תאוה.

יעקב: וואו, אתה ממש צודק. הרבה פעמים אני מוצא את עצמי פותח את המקרר לחפש אוכל, ופתאום תופס את עצמי שאני בכלל לא באמת רוצה לאכול. אז השורש הוא בעצם צורך לתנועה, לפעולה... זה באמת נשמע נכון. אבל איך עוזרת לי ההבנה הזאת למעשה?

צבי: זה משנה את פתרון הבעיה לגמרי! במילים פשוטות מאוד, אם משהו אוכל יותר מדי בגלל שחסרה לו הנאה בחיים שלו, אז כדי לפתור את הבעיה, הוא צריך להתבונן על הדרך הטובה ביותר למלאות את הצורך שלו להנאה. אבל אם הבעיה היא באמת שמשעמם

הרוח, שום דבר לא מתחיל - לא היה לאדם רצון לעשות כלום. לכן הרוח למעלה, כי הוא הכח הכי בסיסי בתוך האדם. אחרי שמתחיל באדם כח של תנועה מכח יסוד הרוח שבו, אז יסודות המים והאש נכנסים לתמונה ונותנים כיוון לתנועה שלו.

יעקב: ומה עם יסוד העפר?

צבי: אחרי שיסודות המים והאש מכוונים את התנועה של אדם, מגיע יסוד העפר וקובע בפרוטרוט ובמדויק איך הפעולה תתבצע למעשה שלב אחר שלב. אבל בינתיים אנחנו עדיין בשלבים שלפני - יסוד הרוח שמספק את הכח הכללי של תנועה, ויסודות המים והאש שמכוונים תנועה זו.

יעקב: זה מצטייר לי בראש כמו מנוע של רכב לעומת ההגה, כשהמנוע יוצר את התנועה של הרכב וההגה מכיין אותו לאן לנסוע. זה נכון?

צבי: יפה מאוד. האמת היא שהיסודות של מים ואש הם לא בדיוק כמו הגה - הם דומים יותר להילוכים של הרכב. ברכב, המנוע נותן את הכח, אבל ההילוכים הם אלו שקובעים את הכיוון והעוצמה - לאן כל הכח והאנרגיה של המנוע יועברו - קדימה, אחורה, הילוך ראשון, הילוך שני, וכו'.

יעקב: בסדר, הבנתי אותך.

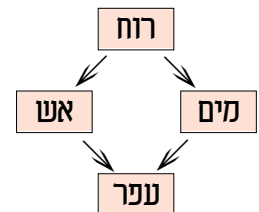
צבי: בכל אופן, בפעם הקודמת ניסינו למצוא דוגמאות של התבטאות של יסוד הרוח בלבד, כלומר דחף בלעדי לתנועה כשלעצמה. הסוג הזה של תנועה הוא באמת לא כל כך רווח, כמו שציינת. אבל זה לא

רקע: יעקב וצבי התחילו ללמוד על ארבעת היסודות של המידות ודנו על יסוד הרוח שיוצר צורך פנימי באדם לתנועה...

צבי: יעקב, אתה מוכן להמשיך ליסוד הבא?

יעקב: אני רק רוצה קודם להבהיר משהו שלמדנו בשבוע שעבר. אמרנו בשבוע שעבר שיסוד הרוח הוא היסוד הכי בסיסי, ושהוא יוצר צורך לתנועה באדם. אבל הדוגמאות שהבאנו לצורך הזה לתנועה נראות... לא כל כך שכיחות, כמו התנועות העצבניות של משהו שיושב מדי הרבה זמן או הצורך של תינוק להתנדנד. זה נראה שהוא לא כל כך מרכזי באדם כמו שתארתי...

צבי: שאלה טובה, ואני אסביר. אפשר לתאר את היחס בין ארבעת היסודות באמצעות ציור זה, כשאנחנו מציירים את הרוח למעלה, המים והאש אחד ליד השני מתחתיו, והעפר למטה:

השורש של כל כוחות האדם הוא יסוד הרוח, שגורם לו לזוז מלכתחילה. בלי יסוד

ירצה ד' תהיה לנו סייעתא דשמיא שהקושי של ההתחלה יעבור מהר.

יעקב: אמן! אז אולי אנחנו מוכנים כבר להתחיל את היסוד הבא? לפי הציור שציירת מקודם, זה אמור להיות כנראה או יסוד האש או יסוד המים...

צבי: אני חשבתי לעבור עכשיו ליסוד המים קודם.

יעקב: האם זה אומר שזה הסדר, שיסוד המים קודם ליסוד האש?

צבי: בין יסוד המים ליסוד האש אפשר לדון מי קודם למי, אבל יש לפחות מקום אחד בחז"ל שבו מובאים ג' היסודות האלו בסדר הזה: רוח, ואז מים, ואז אש. והאמת היא שיש גם סדרים שונים שמובאים בספרי רבותינו איך לסדר את ארבעת היסודות, אבל נראה לי שמוטב שנשאיר את הנושא הזה להזדמנות אחרת, יותר מאוחר, אחרי שנקבל תמונה בסיסית של כל ארבעת היסודות.

יעקב: אין בעיה. אז מה זה יסוד המים?

צבי: כהגדרה מאוד כללית, יסוד המים גורם לאדם להתחבר לדברים שהם מחוץ לעצמו. דוגמה מצויינת לכח זה היא מידת אהבת ישראל, שגורמת לאדם להרגיש חיבור רגשי עם אחרים. אבל אולי עדיף שנחכה לשבוע הבא להרחיב על זה, במקום לנסות להספיק את כל יסוד המים עוד השבוע. ככה יהיה לנו יותר זמן לדון בו כמו שצריך...

יעקב: בסדר גמור, אני כבר מחכה!

תהיה לך מידה שאתה לא בטוח אם היא מגיעה מאש או ממים. בוא נגיד בדוגמה שלנו של אכילת יתר - רוב הזמן תוכל להניח שאם היא מגיעה מאש או ממים, זה בטח ממים, ואם היא מגיעה מרוח או מעפר, זה צריך להיות מרוח. אז אפילו לפני שאתה מקבל תמונה שלמה של כל הנואנסים של כל ארבעת היסודות, בעזרת ד' אתה

לאדם והוא צריך משהו לעשות, אז הפתרון הוא למצוא לו משהו שיתן לו הרגשה של תנועה והשגה, [ולפעמים מספיק הרגשה של תנועה לבד], אבל זה לא דווקא צריך להיות משהו שיתן לו מידה גדולה של הנאה. אלו הן שתי בעיות שונות לגמרי.

יעקב: הבנתי... אבל עכשיו התחלת לסבך לי את העסק. עד עכשיו, חשבתי שנלמד

על ארבעה יסודות שורשיים - כוחות שורשיים באדם, שכל אחד גורם רצונות מסויימים ומידות מסויימות. עכשיו אני מבין ממך שזה לא כזה פשוט - באמת אי אפשר לדעת איזה יסוד הוא הגורם לאדם לפעול באופן מסויי, כי הבאת דוגמה של אדם שאוכל יותר מדי ואמרת שזה יכול לנבוע או מיסוד הרוח או מיסוד המים...

צבי: נכון, אתה צודק. אבל זו עובדה שאי אפשר להכחיש, שיתכן שיש שני אנשים שעושים פעולה זהה, אבל אצל כל אחד זה נובע ממקום אחר לגמרי בתוכו.

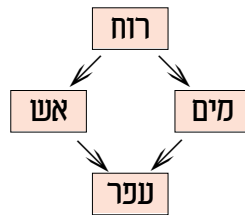
יעקב: נכון. אבל זה מרגיש... קצת מרתיע... איך אני אמור לזהות כל פעם מאיזה יסוד נובעת כל מידה?

צבי: זה לא כזה מסובך כמו שזה נשמע. תשכח לשנייה מכל המלים הגבוהות של ארבעת היסודות. אני לא יודע אם פעם ישבת לחשוב על זה, אבל בטח גם אתה היית יכול להסיק שלפעמים אתה אוכל רק בגלל שמשעמם לך. אז אחרי שתיכנס למהלך המחשבה של ארבעת היסודות, במקום לתאר את זה כשיעמום מול תאוה, תתאר את זה כרוח מול מים.

יעקב: אני שומע... זה נשמע הגיוני.

צבי: עוד משהו לזכור זה שארבעת היסודות מכילים שני זוגי הפכים. יש יסוד הרוח הנע - שזו, כנגד יסוד העפר הנח - שנשאר במקום, ויש יסוד המים כנגד יסוד האש, שנסביר עוד מעט בעזרת ד'. וטוב לדעת שיש הרבה פחות סיבוכים בין שני היסודות הנגדיים שבכל זוג. בדרך כלל לא

סיכומים שיחת חברים

הרוח הוא המניע מאחורי כל הפעולות, גם אלו שמבטאות את אחד מהיסודות האחרים.

משל: מנוע של רכב מתניע אותו אבל ההילוכים מכוונים את התנועה.

נמשל: יסוד הרוח גורם את התנועה הבסיסית ויסוד האש או יסוד המים מכוונים את התנועה בכיוון מסויים.

הנפ"מ למעשה: ייתכן שפעולה בעייתית מסויימת נובעת מצורך פשוט לתנועה ולא מצורך כ"כ קשור לצורה בה היא מתבטאת.

לדוגמה - אכילת יתר יכולה לנבוע משיעמום (צורך לתנועה) ולא דווקא מתאוה (רצון להנאה).

הפיתרון יהיה בהתאם לשורש הבעיה - ניתוב לתנועה חיובית נצרכת.

חלוקת 4 היסודות לזוגות של הפכים: רוח (הנע) כנגד עפר (הנח) מים כנגד אש (הסכר בהמשך)

נ.ב. - לא לשכוח: כל התחלות קשות!

מקורות ומקבילות לשיחות חברים:

שורוהו הוא המניע את כל ארבעת היסודות - ספר דע את נפשך פרק ג' (מהרב שליט"א), ע"פ דברי ספר היצירה. דברי חז"ל שהסדר הוא רוח - מים - אש - ספר יצירה פרק א' משנה ט'. אכילה הנובעת משיעמום, ופעולות זהות ממניעים שונים - ספר הכרה עצמית והעצמת הנפש, פרק יד (מהרב שליט"א)

כבר תתחיל להרגיש שהדברים מתחילים להתקדם בכיוון הנכון וכל הזמן מתבהרים יותר ויותר.

יעקב: בסדר. בכל אופן, "כל התחלות קשות", ואני די בטוח שזה משהו שאני באמת רוצה, אז נראה לי ששווה להשקיע אפילו אם בהתחלה זה טיפה קשה.

צבי: הנחישות שלך מעוררת השראה, ואם

[עד עכשיו]

ברור לו מה ברור לו, וצריך שיהיה ברור לו גם מה לא ברור לו. אבל צריך שיהיה ברור לו מה ברור ומה לא ברור.

לעומת זה בסוגיה של עבודה: כיון שאנחנו רגילים על דרך כלל לידיעות כלליות מאוד, אז יש את ההעדר הראשון שהוזכר, שחסר צורתא דשמעתתא. אבל החסרון השני, הוא ההרגל לחיות בעולם של עבודה בלי "עולם ברור ראיתי".

מאיפה ההרגל הזה נובע בעומק? כיון שהידיעות הם ידיעות כלליות, והידיעות הכלליות נראה לכולם שכולם יודעים! אדם לא יודע מה זה חסד?! בטח שהוא יודע מה זה חסד! הוא לא יודע מה זה זריזות?! בטח שהוא יודע מה זה זריזות! תיקח ילד בכיתה ד'/ה', ותשאל אותו מה זה חסד, הוא גם ידע לענות. נשאל אותו מה זה זריזות, הוא גם ידע לענות. אז מה ההבדל בין אברך בן עשרים וחמש, שלושים וחמש, ארבעים וחמש, ששים וחמש, לתשובה שילד בכיתה ה' יענה על זריזות? שניהם יגידו שהוא הולך מהר, שהוא עושה מעשים מהר. מאי נפ"מ מאותן ידיעות? זה נראה כמעט - אולי לא בדיוק אותו דבר - אבל קרוב אחד לשני. ההגדרות הן כמעט אותן הגדרות. זריזות - לעשות פעולות מהר.

אם הוא כבר זוכר את המס"י, "התלהטות הנשמה", אז יש לו עוד איזו מילה להוסיף בענין. אבל בעצם צורת התפיסה, היא של ידיעות כלליות. וה"ידיעות הכלליות" יוצר שאין סוגיה, ואין בכלל מושג של עולם ברור, כי כל הידיעות פשוטות וברורות לכולם!

[המשך בס"ד בשבוע הבא]

הרחבנו, בקצרה עדיין, אבל הרחבנו, שהגדרת הדבר היא שהשלב הראשון שב[לימוד ארבעת היסודות] הוא לקנות מהלכי חשיבה. כמו שהאדם קנה מהלכי חשיבה של לומדוס - זה יהיה ר' חיים, זה יהיה ר' שמעון, כל צורה שלא תהיה, אבל הוא קנה צורת מחשבה בלימוד - כך גם צריכים לקנות צורת מחשבה בעומק העבודה של תורה.

נחזור ונדגיש שיהיה ברור, אין צורת מחשבה אחת. ולכן גם מה שנאמר כאן, זה לא כלל כל הסוגיות של העבודה. כדרכה של תורה, יש עוד הרבה צורות אמיתיות ונכונות, וכל אחד יבחר את הדרך הראויה לו בס"ד.

זה השלב הראשון של התועלת שיש בדבר להתרגל לשמוע דברים. מצד כך, צריך להבין, אין נפ"מ באיזה סוגיה נעסוק, ואין נפ"מ אם היא שייכת לאותו אדם. הצד שאנחנו מעמידים בצעד הראשון הוא עצם קליטת מהלכי הדברים. אפילו אם כל שבוע היינו בוחרים נושא אחר, בלי שום סדר, גם הייתה תועלת גדולה. ק"ו כשעובדים לפי סדר, אז לאט לאט זה נבנה בצורה יותר בהירה.

הנקודה השנייה עכשיו שצריך להבין: בצורתא דשמעתתא אנחנו רגילים, לפחות רובם, שצורת הדבר היא שהאדם צריך שיהיה לו אופן של שמועה ברורה. בודאי שבתחילת סוגיה שאדם לומד, הדברים אינם ברורים. אבל כשהוא נמצא בהמשך הסוגיה, ובודאי כשהוא מגיע לסוף הסוגיה, צריך שיהיה ברור לו. צריך שיהיה

מדור תיקון המידות

בעצמם ולהפסיק דורש מהם הרבה יותר מאמץ ממה שזה דורש מרוב אנשים. מה שאתה צריך לעשות במצב כזה זה להרגיל את עצמך להגיע לאיזון כלשהו של מידת ההיגררות שלך אחרי דברים מהנים, על ידי העצמת הכח הנגדי שהוא יסוד האש. יסוד האש נותן לאדם את הכח של התנתקות - הכח לנתק חיבור, שהוא היכולת להתנתק רגשית מהדבר שאתה באמצע לעשות, למרות שלא סיימת. זה ההיפך המוחלט של יסוד המים, שגורר את האדם עוד יותר ועוד יותר לתוך מה שהוא מתעסק בו. רצון ד' הוא שתהיינה לאדם שתי היכולות האלו, ושהוא יחליט כל פעם לפי ההגיון באיזו מהן ד' רוצה שהוא ישתמש אז.

לכן, הלכה למעשה, אתה צריך להתרגל מפעם לפעם, כאשר הינך עוסק בדברים שנותנים לך הנאה, לעצור את עצמך משך כמה דקות באמצע עשיית משהו מהנה כשאתה עדיין באמצע, אך ורק לתועלת זו - בכדי שתעצים את השליטה העצמית שנדרשת כדי להתנתק. [יש לעשות את זה רק כאשר הינך עוסק בדבר מהנה אחר, אולם לא באמצע הלימוד. או לחילופין, לפעמים אפשר לעבור באמצע הלימוד לנקודה שאין לך בו כ"כ הנאה, כגון לעבור מסברא לחשבון וכדומה, כל אחד לפי טבעו מה שמהנה אותו.] העצמת היכולת הכללית שלך להתנתק באמצע משהו מהנה, בהחלט יקל עליך את ההתנתקות בגבול שקבעת לעצמך מראש כשיש לך דברים אחרים שאתה צריך לעשות אז.

בהצלחה!

יש לי בעיה שכל פעם שאני באמצע לעשות משהו מהנה, זה מאוד מאוד קשה לי להפסיק. למשל, יכול להגיע סוף סדר א' ואני צריך לאסוף את הילדים שלי מהגן, אבל אם אני באמצע סוגיה מעניינת, אני פשוט ממשיך וממשיך. באיזשהו שלב אני מפסיק, אבל בסוף אני מגיע מאוד מאוחר לאסוף את הילדים שלי. איך אפשר לתקן את הבעיה הזו לפי שיטת ארבעת היסודות?

תשובה: הקושי להפסיק באמצע משהו יכול לנבוע מכמה וכמה סיבות. יש אנשים שפשוט קשה להם לקום ממקומם וללכת, וזה נובע מהכבידות של יסוד העפר. לעומתם יש אנשים שקשה להם מאוד להפסיק מחמת רצון חזק להספיק עוד ועוד, וזה נובע מכח השאיפה של יסוד האש. אך, כיון שהדגשת בשאלה שהקושי הוא בעיקר כשהינך עוסק במשהו "מהנה", נראה שהשורש של הבעיה הזאת הוא שיש לך כח מאוד חזק ובלתי מאוזן של יסוד המים, שגורם לך להיגרר בצורה חזקה מאוד אחרי משהו מהנה.

בדרך כלל, הצורה להגביל את יסוד המים היא באמצעות יסוד העפר, וכמו שכתוב "הנותן חול גבול לים". למעשה, זאת אומרת שיסוד העפר נותן לאדם כח להעמיד לעצמו גבולות. ולכן רוב בני אדם, אם יחליטו לפני שהם מתחילים פעולה מתי הם יפסיקו אותה, הם ישלטו בעצמם ויצליחו להפסיק מתי שהם קבעו. אולם לאלו שיסוד המים שלהם לא מאוזן, הפתרון הזה לא מועיל, כי ההרגשות שמושכות אותם להמשיך הן חזקות במיוחד, ולשלוט

שאלה: יש קודם כל נסביר קצת את מהות המידה ומאיזה יסוד היא נובעת, אז נביא כמה מקומות בתורה ובדברי חז"ל שדנו אודות סוגיה זו, ונסיים עם תיאור כללי איפה המקום הנכון להשתמש במידת האחריות ואיפה היא איננה מידה רצויה. (זכינו כאן לכמה הוספות מאת מוריני הרב, המובאים כאן בסוגריים.)

מהות המידה: מידת האחריות שורשה מיסוד העפר, וכמו שמצינו בש"ס שמי שמת והניח קרקעות זה נקרא שהניח "אחריות נכסים" אשר בעלי חובותיו יכולים לחזור אליהם. וענין מידת האחריות שבאדם הוא שהאדם יהיה בר סמכא, כלומר מישהו שאפשר לסמוך עליו שימלא את חובותיו. והרי מבין ארבעת היסודות, ברור שהיסוד שאפשר לסמוך ולבנות עליו זה יסוד העפר, שהוא הכי-יציב מכולם ועליו מייסדים כל בנין.

ועי' ספר הערוך ערך "אחריות" שציינ ליחזקאל כג כה: "ואחריתך תאכל באש", שכתב שם התרגום שהכוונה על הקרקעות. וכתב רש"י שם "שהן אחריות להישען עליהן לפרנסה", וברד"ק פירש שנקראים אחרית כי הם נשארים אחרי מות האדם. ובפשוטו היינו הך, כי על האדם עצמו א"א לסמוך כמ"ש "אל תבטחו בנדיבים... תצא רוחו ישוב לאדמתו", אבל בגלל שהקרקע נשארה וכמ"ש "והארץ לעולם עומדת", לכן אפשר לסמוך עליו. ועכ"פ לענין מידת האחריות, הענין הוא שהאדם יעמוד מאחורי מעשיו ודבריו, וימלא אותם עד הסוף כמו שחייב את עצמו בהתחלה.

(ובעומק, יש לאדם פנים ואחור, וכאשר הוא שב לקרקע הוא נמצא בה "במדריגת אחור", והיינו אף כאשר הוא במדריגת אחור, נשאר אחריותו. ונקרא אחור מלשון אָחַר, שיש כאן כח אחר שעומד במקומו.)

האחריות בתורה ובדברי חז"ל: א. קהלת רבה הובא מס"י פ"א: "בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו, ראה מעשי כמה נאים ומשובחים הן, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי." מבואר שבגלל שניתן לאדם העולם בשלימותו, לכן יש לו אחריות לדאוג שישאר ככה ושהוא לא יקלקל אותו. (ועומק האחריות שלא להפוך פנים לאחור, וכנ"ל.)

ב. אחרי חטא עץ הדעת, אדם וחוה ניסו להשתמש מלקחת אחריות על החטא כי הם לא התחילו את החטא, אלא נמשכו אחרי אחרים. הרי שעיקר האחריות הוא על מי שמתחיל משהו, ומידת האחריות מחייבת שמי שמתחיל משהו חייב לסבול את תוצאות מעשיו עד אחריתם (והיינו אחריות על זה שנעשה מכוחו אחריו).

ג. כאשר אנשי סדום נגשו לבית לוט ודרשו שיוציא אליהם את המלאכים, סירב לוט בטענה "לאנשים האלה אל תעשו דבר כי על כן באו בצל קורת" - כלומר שמכיון שהם סמכו עלי להיכנס לביתי, אני אחראי לדאוג להם. (ובעומק, האחריות היתה שלא יהא מעשה של חיבור באחור, ועי' נאמר "אל תביט אחר"ך.)

ד. כשרבקה דרשה מיעקב לקחת את הברכות מיצחק, ויעקב דאג פן יקלל אותו יצחק, רבקה אמרה "עלי קללתך בני", כלומר שהיא העמידה את עצמה במקומו וקבלה על עצמה את האחריות של הקללה. (בעומק, קללה - אחור, ברכה - פנים, והיא קיבלה על עצמה את האחור.)

ה. הראשון שלקח על עצמו חוב כספי בתורה הוא לכאורה יהודה, שהתחייב לתמר גדי עזים. ובסוף כשהיא שלחה את הערבון, יהודה באמת הודה ולקח אחריות על כל המעשה, וכמו שאמר "צדקה ממני

כי על כן לא נתתיה לשלה בני". (יש לעיין אם התחייב חוב כספי, או הוא הקנה לה תחילה, רק התחייב לשלוח לה "אנכי אשלח".)

ו. מצינו סוגיה מפורשת בתורה על מידת האחריות, כשיעקב לא רצה לשלוח את בנימין למצרים, ובסוף סמך רק על יהודה כאשר הוא לקח את האחריות על עצמו - "אם לא הביאותיו אליך... וחטאתי לך כל הימים". וגם את האחריות הזו יהודה מילא עד הסוף, וכמ"ש בפרשת ויגש "כי עבדך ערב את הנער", וכתב רש"י: "ואם תאמר למה אני נכנס לתגר יותר משאר אחי, הם כולם מבחוץ, ואני נתקשרתי בקשר חזק להיות מנודה בב' עולמות". כאן לכאורה מתגלה לקיחת אחריות במדריגת מסירות נפש, כי איך יוכל יהודה לדעת שיעלה בידו להחזיר את בנימין? אלא צ"ל שידע יהודה שזה מה שמוטל עליו לעשות, ועשאו לש"ש, ובטח בה' שלא יעזבנו. וגם אצל תמר כתוב בחז"ל שבאמת "ממני יצאו הדברים", ומשמע שמידת האחריות של יהודה היתה לקחת את האחריות על עצמו במס"י"נ עד קצה היכולת, ואז ה' גמר בעדו. (אחריות כזאת זוהי מדריגת "עתיק" - כולו פנים.)

ז. אצל יוסף מצינו שעמד בנסיון אצל אשת פוטיפר בטענה "הן אדוני לא ידע איתי מה בבית וכל אשר יש לו נתן ביד. איננו גדול בבית הזה ממני ולא חסך ממני מאומה כי אם אותך באשר את אשתו, ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת...". כלומר, שטען שכיון שאדוניו כ"כ סומך עליו, הרי הוא מחוייב שלא לנצל את מעמדו לרעה. כאן מתגלה פן נוסף של מידת האחריות, שעניינו לא רק למלא את חובותיו, אלא גם לשמור על גדריו ולהישאר נאמן למי שבוטח בו גם מחוץ לעצם מילוי ההתחייבות. ולזה הוא מדגיש את הכבוד והגדולה שמקבל בעל האחריות, שזה מחייב אותו שלא לבגוד

בתפקידו. (בבחינת ותקעתיו יתד נאמן, תקיעה בקרקע, בעפר.)

ח. עוד סוגיה מופרשת על מידת האחריות בתורה מצינו אצל המתאוננים, שמשנה רבינו אמר להקב"ה שבגלל שהוא לא הוליד את כלל ישראל, הוא איננו מסוגל לסבול את כובד האחריות עליהם לבדו: "האנוכי הרייתי את כל העם הזה, אם אנכי ילידתיהו, כי תאמר אלי שאהו בחיקך... לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה כי כבד הוא ממני".

ט. גמ' חולין פד: "לעולם יאכל אדם וישתנה פחות ממה שיש לו, וילבש ויתכסה במה שיש לו, ויכבד אשתו ובניו יותר ממה שיש לו, שהן תלויין בו והוא תלוי במי שאמר והיה העולם". הרי שאחריות האדם כלפי בני ביתו היא בגלל שהם תלויים בו, משא"כ אחריותו כלפי צרכי עצמו היא פחותה, כי הוא תלוי על מי שאמר והיה העולם, ולכן הוא יוכל לבטוח בו שידאג עבורו.

י. גמ' ב"מ מט. "מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה, הוא עתיד

ליפרע ממי שאינו עומד בדיבורו". וע"ש שמוזכר על אחד מהאמוראים שאם היו נותנים לו את כל מה שיש בכל חללו של עולם לא היה משנה מהבטחתו. (לכאורה זה מכח אמת, וזוהי אחריות על האמת בעיקר, ולא בעיקר על הממון.)

מקום השימוש הנכון במידת האחריות: נעמיד רק כמה כללים בסיסיים, וישמע החכם ויוסיף לקח:

א. מידת האחריות היא פתח מאוד חיובי ליראת שמים, כי זו יראה המגיעה ממבט של גדלות האדם, ששורשה היא תביעה לשמור על הטוב והמעלה שיש בו.

ב. יש אחריות שהיא גלות לנפש, ויש אחריות שהיא גאולה לנפש. אחריות שהאדם מקבל על עצמו שאינו לפי טבעו, הרי זו גלות לנפשו, כי עכשיו מוטל עליו לסבול את תוצאות החלטותיו עד אחריתם, כאשר כל הזמן הוא מוכרח להימצא במקום שאינו מתאים לו. ולמשל, לקחת אחריות לשלם חובות ענקיים כמשכנתא עבור קניית בית גדול של חומר, הכל בשביל נוחיות הגוף, היא בעצם הולכת

הנפש לגלות של שנים ארוכות בטירדות העולם הזה. משא"כ, האדם שמחייב את עצמו להוציא את כוחותיו האמיתיים מן הכח אל הפועל, זוהי אחריות שמביאה לגאולת הנפש ממיצריה, וזוהי האחריות שקיבלנו על עצמינו בקבלת התורה.

ג. כמו כן, האדם צריך להיזהר שלא לקחת על עצמו אחריות שמעבר למדריגתו הנוכחית. והטעם, כי שורש מידת האחריות מתחיל בזה שהאדם נזהר שלא להבטיח מה שאיננו בטוח שהוא יוכל לעמוד בו בפועל. רק אחרי שהאדם מייחס חשיבות כזו לקבלותיו, והוא רק מקבל על עצמו מה שהוא חושב שיוכל לקיימה בפועל, אז יתגלה בקרבו כח פנימי של הרגשת אחריות. והכח הזה יעזור לו שגם כאשר מגיע מצב שמאוד קשה לו לעמוד בקבלותיו, אם הוא יתעקש, הוא יוכל להצליח לשמור עליהן.

[ע"ן עוד בזה בספר תיקון כח הכעס פרק ט'.]

ארבעת היסודות בלשון רבותינו - מדברי הרמב"ם

[מבאר שכל הבריאה הגשמית מורכבת מד' היסודות, ושכל אחד מד' היסודות שונה בטבעו - ביחס לקור וחום, לחות ויבשות, קלות וכבדות, וכיוון תנועתו. עוד מבאר שכל גוף וכל חלק מכל גוף ממוזג מכל ארבעת היסודות, אלא שיש שנוטה יותר ליסוד אחד ויש שנוטה יותר ליסוד אחר]

"ארבעה גופים הללו, שהם **אש ורוח ומים וארץ**, הם יסודות כל הנבראים למטה מן הרקיע. וכל שיהיה מאדם, ומבהמה, ועוף, ורמש, ודג, וצמח, ומתכת, ואבנים טובות ומרגליות, ושאר אבני בנין, והרים, וגושי עפר, הכל גולמן מחובר מארבעה יסודות הללו... דרך האש והרוח להיות מהלכם ממטה מטבור הארץ למעלה כלפי הרקיע, ודרך המים והארץ להיות מהלכם מתחת הרקיע למטה עד לאמצע... ואין הילוכם לא בדעתם ולא בחפצם אלא מנהג שנקבע בהן וטבע שנטבע בהן. טבע האש חם ויבש והוא קל מכולם, והרוח חם ולח, והמים קרים ולחים, והארץ יבשה וקרה. והיא כבידה מכולם, והמים קלים ממנה לפיכך נמצאים למעלה על הארץ, והרוח קל מן המים לפיכך הוא מרחף על פני המים, והאש קל מן הרוח. ומפני שהם יסודות לכל גופים שתחת הרקיע ימצא כל גוף גוף מאדם ובהמה וחיה ועוף ודג וצמח ומתכת ואבן גולמו מחובר **מאש ורוח ומים ועפר**. וארבעתן יתערבו ביחד וישתנו כל אחד מהם בעת העירוב עד שימצא המחובר מארבעתן אינו דומה לאחד מהן כשהוא לבדו. ואין במעורב מהן אפילו חלק אחד שהוא אש בפני עצמו או מים בפני עצמן או ארץ בפני עצמה או רוח בפני עצמה, אלא הכל נשתנו ונעשו גוף אחד. וכל גוף גוף המחובר מארבעתן ימצא בו קור וחום לח ויבש כאחד. אבל יש מהם גופים שיהיה בהם חזקה מיסוד האש, כמו בעלי נפש חיה, לפיכך יראה בהם החום יתר. ויש מהן גופין שיהיה בהן חזקה מיסוד הארץ כמו האבנים, לפיכך יראה בהם היובש הרבה. ויש מהן גופין שיהיה בהן חזקה מיסוד המים, לפיכך יראה בהם הלח יתר. ועל הדרך הזה ימצא גוף חם יתר מגוף אחר חם, וגוף יבש יתר מגוף אחר יבש. וכן ימצאו גופים שיראה בהן הקור בלבד, וגופים יראה בהן הלח בלבד, וגופים יראה בהן הקור והיובש כאחד בשוה, או הקור והלח כאחד בשוה, או החום והיובש כאחד בשוה, או החום והלח כאחד בשוה. לפי רוב היסוד שהיה בעיקר התערובת יראה מעשה אותו היסוד וטבעו בגוף המעורב". (רמב"ם הלכות יסודי התורה, פרק ד' הלכות א-ב).

BILVAVI - FROM YERUSHALAYIM

2 WEEKLY PUBLICATIONS IN ENGLISH

א רבעת היסודות - יסוד האש - תיקון כח השנאה

פרק ה - עפר שבמים שבאש

הקלקול

עפר - אני למטה, מים - חיות, אש - הוא למעלה. והיינו קבלת חיות מעצם התפיסה ש"הוא למעלה, ואני למטה" - וזהו תיקון הגאווה, ותיקון השנאה - לקבל חיות מן העונה.

ובקלקול, נעשה ששונא את חבירו על זה שחבירו מסתכל מלמעלה ורואה שהוא למעלה ואני למטה, ומקבל מזה חיות שהוא למעלה, ועי"ז מוסיף שנאה על שנאתו. וששונאה את חבירו לא רק על זה שחבירו למעלה ואני למטה, אלא שאף מקבל חיות מגאותו, וזה מוליד שנאה נוספת, בבחינת "כמים הפנים אל הפנים כן לב האדם אל האדם" (משלי כז, יט), ועי"ז דבק בעפר יותר, ומסתלק חיותו שלו עצמו.

[זוהי עפר דמים דאש דקלקול של מדת השנאה].

התיקון

מבט של רחמים, ונבאר.

ישנם מדות טובות וישנם מדות רעות. מי שזכה, יש לו יותר ויותר מדות טובות ומתוקנות, ומי שפחות זכה יש לו מדות פחות טובות ומתוקנות. והנה כאשר רואים ונפגשים עם אדם ונראה ונגלה בו המדה הפחות טובה שבו, באופן כללי יש ב' אופנים איך להביט עליו. (א) כמבט של חסרון - כמה פלוני "שפל" שאלו מידותיו וזו מידותיו. זהו יחס של תפיסה במבט של עליון ותחתון. (ב) כמבט של רחמים - כמה רחמנות יש על פלוני שזו וזו מידותיו. כי הזוכה למדות טובות אשריו טוב לו בעוה"ז ובעוה"ב, ומי שאינו זוכה למדות טובות, רחמנות עליו. ועי"ז ראיית כל חסרון נהפך ממבט של שפלות למבט של רחמים.

לפי"ז נבין, כאשר האדם רואה ש"חבירי למעלה, ואני למטה - וחבירי נהנה מזה שהוא למעלה ואני למטה", אם הוא מבט של מעלה ומטה, אזי בחיצוניות האדם רואה ש"אני למטה, והוא למעלה", והוא מקבל מכך חיות שהוא למעלה. אולם עליו להביט שבאמת חבירי למטה, כיון שהוא נהנה מן הגאווה, והאדם הנהנה ומקבל חיות ממדה רעה הוא השפל.

אולם, לא זה עיקר התיקון, כי עדיין מבטו של אדם בתפיסת חסרון, ובתפיסת מעלה ומטה. אלא עיקר התיקון, לצאת מתפיסה ממבט לזה, ולהכנס למבט של "רחמים", ובמבט זה הוא מרחם על חבירו שיש לו גאווה ומקבל ממנה חיות. ואזי יוצא מתפיסת מעלה ומטה, ועי"ז עוקר את שורש התפיסה שמביאה אותו ידי שנאה, ולא רק את השנאה בפועל.

1 הוספת העורך: רחמים הוא ממוצע בין אהבה לשנאה. אם איני יכול לאהוב אותו בפועל כי זה מאד קשה לאהוב אותו, זה לא מכריח אותי לשנוא אותו - כי אני יכול לרחם עליו. ולבסוף, הרחמים יכול להביא את האדם לידי אהבה בפועל. בדקות יותר, אהבה הוא קו ימין והשנאה הוא קו שמאל, וקו האמצע יש בו שני מידות ששניהם הם ממוצע בין חסד (אהבה) ודין (יראה, שנאה) - והם מדת הרחמים ומדת האמת. אם משתמשים במדת הרחמים, זה הצד שבקו האמצע שהוא נוטה יותר לקו ימין, אהבה (ואילו מדת האמת הוא הצד שבקו האמצע שהוא נוטה יותר לקו השמאל, דין, שנאה.)

בלבבי • קול התורה מירושלים

לקבלת העלון השבועי
 בדוא"ל יש לשלוח בקשה לכתובת:
bilvavi231@gmail.com
 לקבלת העלון השבועי בפקס
 יש לשלוח בקשה לפקס 03-5480529

תובנות מעוררות מדי שבוע

register for weekly
 publications via
bilvavi231@gmail.com
 via fax
 03.548.0529

בלבבי ארבע יסודות

קו ישיר לשמיעת
שיעורי הרב שליט"א
ביקול הלשוני:
073.295.1245
ישראל
USA 605.313.6660

לקבלת העלון השבועי
בדוא"ל יש לשלוח בקשה לכתובת:
bilvavi231@gmail.com
לקבלת העלון השבועי בפקס
יש לשלוח בקשה לפקס 03-5480529

© כל הזכויות שמורות
בלבבי משכן אבנה
טל' 052.763.8588
פקס' 03-5480529
bilvavi231@gmail.com

נערך ויוצא לאור
ע"י "שיטת ארבעת היסודות",
בהכוונת מורינו הרב שליט"א
מחבר ספרי
בלבבי משכן אבנה

בלבבי ארבע יסודות
עפר ♦ מים ♦ רוח ♦ אש